

Research Article

Възрастови и полови особености на ревността през периодите на зрялост

Age and Gender Dimensions of Jealousy during the Periods of Maturity

Teodor Gergov^{*a}

[a] Department of Psychology, South-West University "Neofit Rilski", Blagoevgrad, Bulgaria.

Резюме

Ревността като психично преживяване е позната от дълбока древност. В общественото съзнание и в научното пространство ревността се схваща като сложно явление с разнороден генезис и проявления. Опитите за нейното емпирично проучване обаче се оказват спорадични. Ето защо настоящото изследване се опитва да осветли въпросния психичен феномен, проследявайки възрастовата му динамика през отделните периоди на зрелостта, както и ефекта на половата принадлежност. За целта със самооценъчна скала за ревност бяха изследвани 119 човека /мъже и жени/ на възраст от 20 до 60 години. Резултатите очаквано регистрираха намаляваща ревност с напредване на възрастта, при наличие на статистическа значимост на различието. Полът от своя страна се оказа по-слаб фактор, инициращ различия по изследваната дименсия.

Ключови думи: Емоции; чувства; ревност; зрелост; полови различия; възраст.

Abstract

Jealousy as a mental experience has been known since ancient times. In the public consciousness and in the fields of science, jealousy is conceived as a complex phenomenon with diverse genesis and manifestations. However, the attempts to study it empirically have been sporadic. Therefore, the present study seeks to shed light on the mental phenomenon in question by tracking its age dynamics during the different periods of maturity, as well as the effect of gender. For this purpose, 119 persons (men and women) aged 20 to 60 years

were examined through a self-assessment scale concerning jealousy. The results, as expected, registered a declining jealousy with age providing the statistical significance of the difference. Gender, on the other hand, turned out to be a weaker factor initiating differences in the investigated dimension.

Keywords: Emotions; feelings; jealousy; maturity; gender differences; age.

Съдържание

Постановка на изследването

Хипотези на изследването

Процедура на изследването

Резултати

Дискусия

References

Psychological Thought, 2021, Vol. 14(1), 211-225, <https://doi.org/10.37708/psyct.v14i1.590>

Received: 2021-01-31. Accepted: 2021-04-02. Published (VoR): 2021-04-30.

Handling Editor: Natasha Angelova, South-West University "Neofit Rilski", Blagoevgrad, Bulgaria.

*Corresponding author at: Department of Psychology, Faculty of Philosophy, South-West University "Neofit Rilski", Blagoevgrad, Bulgaria. E-mail: teodor@swu.bg

This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

Същност на ревността

Темата за психичните преживявания /емоции и чувства/ е сред най-дискусионните в съвременната психология. Налични са редица концепции третиращи този въпрос, като значителна част от тях застъпват схващането за съществуване на базисни и производни преживявания. Базисните емоции са радост, страх, гняв, печал и други, докато производните са по-сложни психични образувания, в които се смесват базисни емоции с различно относително тегло. Към тази категория се отнася и ревността (Madolev, 2009; Minchev, 2008).

В научната литература съществуват различни определения за ревността, което е закономерно предвид сложната ѝ природа. Тя се определя като подозрително отношение на човек към обекта му на обожание, свързано с мъчително съмнение във верността му или знание за неговата невярност. Също така ревността се разглежда като негативно чувство, възникващо при дефицит на любов, уважение или симпатия от

страна на ценения и преди всичко любим човек, докато мнимо или реално друг получава това от него (Harris, 2003; Ilyin, 2001). Laroshfuko (1971) отбелязва, че: „Ревността се храни от съмнения: тя умира или преминава в ярост, когато съмненията се превръщат в увереност“. Тези определения изглеждат обединени от идеята, че ревността е свързана с опасност от загуба на ценното взаимоотношение с другия човек заради реален или въображаем съперник.

Ревността често е претенция за притежание на другия човек, с когото съществува емоционална връзка. Ревнивият партньор изисква изключително внимание и когато тези претенции са под съмнение, се появява ревността, която бива съпроводена от цяла гама емоции: силен или ирационален страх от загуба на любимия човек; гняв, ако човек въпреки всички опити не може да си върне вниманието, любовта и чувството на безопасност от другия. Ревността често е съпроводена от обида поради мнимо или реално предателство от страна на партньора, както и от тревога, срам, тъга, самота и печал. Често тя е съпътствана от ярост, ненавист, раздразнение, които понякога не се изразяват открито, а се превръщат за ревнивеца в ненавист към самия себе си. Това самоизтезание е изковано от съмнения, развиващи се на фона на недоверието. Човекът се разкъсва между съмненията си и верността на обичания човек, както и в способността си да обича и желанието да бъде обичан. Самоизтезанието се превръща в пасивност, в безпомощност, в разочарование и най-накрая води до състояние, което не изключва дори самоубийство. Ревността може да има и друг изход, а именно, проява на активност. Безпокойството се превръща в жажда за отмъщение и човекът бива заслепен от гняв. Ревнивецът може да започне да преследва съперника, да го заплашва с физическа саморазправа, смятайки, че другият трябва да изкупи вината си (Newberry, 2010).

Причини за ревността

Корените на ревността могат да се открият още в ранните етапи от развитието на човека. Сигурността в привързването към родителите е базата, която осигурява чувство на сигурност в изграждането на привързването с връстниците и с другите като цяло. Децата, които са изпитвали амбивалентни чувства в привързаността си към родителите, са по-склонни към проява на ревност, конфликтност и зависимост в общуването с връстниците и по-склонни към слаба удовлетвореност от връзките си в по-късните етапи от живота (Stamatov, 2014). За появата на ревност допринасят и отношенията между братята и сестрите, при които понякога чувството към идващото ново дете е на омраза, породена от ревност (Nedyalkova et al., 2008).

Сред причините за ревността Tseluyko (2008) поставя на първо място комплекса за непълноценност, който съзнателно или не се преживява от единия от партньорите поради несигурност в себе си (Ще намери по-добър от мен, по-красив, по-образован, който е от нейния кръг). Предишните контакти, особено при втори брак, навеждат ревнуващия до мисли като: „Ако отново се срещнат, ще се върне в предишното семейство“, „Първата любов се помни цял живот“. Обичащият партньор страда от прекалена подозрителност, особено в случаите, когато първият му брак се е разпаднал поради съпружеска изневяра. Такъв човек често се опасява, че същата участ може отново да го сполети и за да я предотврати, смята, че е длъжен да проявява особена бдителност (оправдана ревност). Състоянието му се поддържа и от слухове и разговорите на хората, на които личният живот също не е провървял, но които харесват да съсипват живота на околните. Също така и от лекомисленото поведение на единия от съпрузите, от флиртовете и от продължителното отсъствие поради спецификите на работата на някой от партньорите. Когато единият съпруг е склонен към изневери, другият също така бива обвиняван в изневери, доколкото неверният съди за другия по себе си (предпазлива ревност).

Ревността също така, представлява своеобразна проява на потребност от отрицателни преживявания, без които емоционалният свят на човека би бил прекалено беден. Като това е едновременно и потребност от самосъхранение, доколкото да загубиш любимия си, означава да загубиш себе си и половината от себе си. По този начин заедно с любовта съществува и ревността, в основата на която стои стремежът да се запази любимият човек (Tseluyko, 2008). В този контекст е и схващането на Golman (2011) за ревността, като продължение на страха от отхвърляне и изоставяне.

Понякога любовната зависимост носи патологичен характер. Такава зависимост е свързана с голям брой негативни емоции: тревога, безпокойство, страхове, несигурност, съмнения, ревност, завист, раздразнение спрямо любимия. Всичко това обаче е следствие не на истинска любов, а на нейния сурогат. Често причина за възникването на ревността може да се окаже чувството за наранена гордост, както и осъзнаването на нарушаването на правото на собственост. Именно заплахата за самооценката е сред главните фактори за възникването на ревността. Колкото по-значима за самооценката на субекта е една или друга област и колкото са по-високи способностите на съперника в тази област, толкова по-силна ще е ревността (Ilyin, 2013).

През последните години се предлагат различни модели за описване на причините и механизмите на ревността, включително и разбирането за ревността като еволюционно обусловена реакция, като черта на личността, като резултат от възприемано несъответствие в ценностите между партньорите, като социокултурно явление, като защита на самооценката в близките партньорски взаимоотношения (Ilyin, 2013). Като само първата от тези теории се припокрива с теорията на вродения едипов комплекс на Фройд, пораждащ неизбежна ревност към родителя от същия пол, останалите теории разглеждат ревността като продукт и/или характеристика от достатъчно сложно социално взаимодействие (Breslav, 2004).

Безпочвената ревност възниква и там, където между партньорите, които живеят в брак, не са договорени предварително правилата, регламентиращи отношенията им. По този начин единият партньор може да се счита за свободен, тъй като не е давал никакви обещания. Тук се отнася и чувството за собственост, което се развива с течение на връзката. За да се избегне подобен конфликт, следва да се изясняват очакванията на партньорите предварително, както и да се договарят взаимните задължения (Ilyin, 2013).

Личностна специфика на ревнуващите

Налични са и някои личностни и темпераментови специфики относно ревността. Според Leonhard (1976) ревнивците по-често са с фиксиращ тип акцентуация на характера и сред тях са лица, които са прекалено самоуверени или пък напротив – изпитват несигурност. Хората с тревожен вид на привързаността са склонни да ревнуват по-силно и по-често в сравнение с тези с устойчив стил на привързаност, също така сред холериците и меланхолиците е налице по-високо ниво на ревност, в сравнение с останалите два типа – сангвиници и флегматици (Panasyuk, 2009).

Характерни са и темпераментови вариации в проявлението на ревността. Според Tseluyko (2008) холериците са по-избухливи и по-агресивни при предполагаема изневяра от страна на партньора им, като обикновено обиждат, заплашват, шпионират, изнудват и пр. Флегматиците са пасивни и изпитват мъчения само при мисълта за изневяра. Те преживяват безпомощност, като при това не изпитват агресивни чувства към партньора си и дори към съперника си. Като за всичко имат обяснения. Обикновено този тип хора страдат мълчаливо, като просто се надяват нещата да се оправят. Най-болезнено се преживява ревността от меланхолиците, които могат до толкова да потънат в страданията си, че животът им да стане нетърпим без партньора

им. Такива хора са мнителни и подозират партньора си, като виждат това, което потвърждава мислите им. Чрез поведението си и състоянието си ревнивците от този тип измъчват и себе си, и другия, като в крайната фаза дори могат да стигнат до отчаян ход – суицид, поради несподелена любов.

[Volkova \(1989\)](#) обобщава някои личностни особености, явяващи се движещи сили на ревността:

- 1) инертните психични процеси, затрудняващи осъзнаването, отреагирането и действието в дадената ситуация;
- 2) идеалистичните убеждения, при които човек не допуска никакви компромиси в любовния живот;
- 3) изразеното собственическо отношение към вещите и лицата;
- 4) повишената или понижената самооценка, като при повишената се наблюдава деспотичен вариант на преживяване на ревност, докато при занижената – човекът преживява остро собствената непълноценност;
- 5) самотата, бедността в междуличностните връзки, при която партньорът няма с кого да бъде сменен;
- 6) чувствителността на човека към предателства;
- 7) силната зависимост на партньора при достигането на важните цели (материална осигуреност, кариера, деца и т.н.).

Според [Ilyin \(2013\)](#) ревността често възниква там, където между хората няма т. нар. партньорски, паритетни отношения, а има явно или скрито бинарно противопоставяне „кой е по-главен и кое място на кого е“. Той отбелязва също, че невротичите имат нужда от безусловна любов и ако това не се случи, се преживява изключително тежка драма. По тази причина и ревността, която се появява като следствие, е изключително силна и възниква при всеки един повод.

Разбира се, съществуват и някои психични и поведенчески разстройства, които биха могли да бъдат причина за появата на ревност у човека, когато преди това я е нямало в такава степен или изобщо не е била забелязвана. Такива са например алкохолната зависимост, деменцията и др. ([Ruseva & Baturov, 2016](#)).

Постановка на изследването

Цел на настоящото изследване е да установи възрастовите и полови проявления на ревността през отделните периоди на зрелостта. За целта бе формирана извадка от

119 лица /60 мъже и 59 жени/. Всички те са на възраст от 20 до 60 години, попадащи в трите периода на зрелост, както следва: 33,61% ($n = 40$) от изследваните лица са на възраст 20-30 години /**ранна зрелост**/, 32,77% ($n = 39$) от изследваните лица са на 31-45 години /**същинска зрелост**/ и 33,61% ($n = 40$) са на възраст 46-60 години /**късна зрелост**/.

Хипотези на изследването

X1: Допуска се, че с напредване на възрастта ревността ще намалява.

X2: Допуска се, че между двата пола няма да бъдат констатирани статистически значими различия.

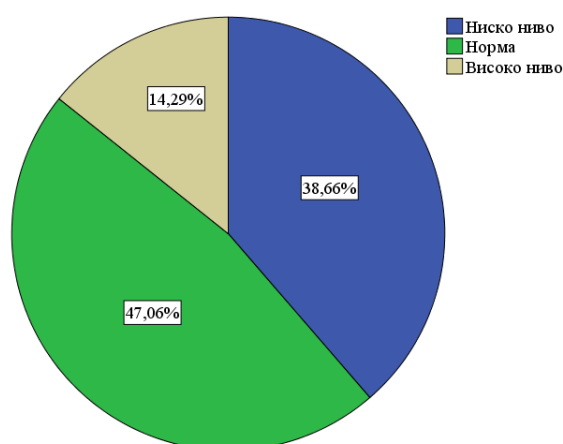
Процедура на изследването

Изследването бе анонимно, като за събиране на данните е използвана самооценъчна психологична скала за изследване на ревността (Kasyanov, 2003).

За статистическата обработка на събраните данни бе използвана програмата SPSS версия 19, като бяха приложени следните анализи: описателна статистика, честотен анализ; Т-тест за независими извадки; еднофакторен дисперсионен анализ ANOVA; Хи-квадрат анализ.

Резултати

По-долу са представени резултатите от честотен анализ – в проценти. Целта е да се представи нивото на ревността при цялата извадка ($N = 119$).

Фигура 1. Разпределение на изследваните лица според нивото им на ревност (в проценти).

Голяма част от изследваните лица (56 от тях) демонстрират нормално ниво на ревност без агресия (47,06%), докато 46 (38,66%) от изследваните лица демонстрират ниско ниво на ревност и само 17 лица (14,29%) – високо ниво.

Резултати по фактор възраст:

В таблица 1 са представени резултати от еднофакторен дисперсионен анализ ANOVA, приложен с цел да се установи дали съществуват значими различия в ревността при изследваните лица според възрастта им.

Таблица 1.

Различия в средните аритметични стойности по ревност спрямо възрастта на изследваните лица.

	Брой	Средна аритметична стойност	Стандартно отклонение	$F(2; 116)$	p
20-30 г.	40	25,65	3,648	25,137	0,000
31-45 г.	39	21,64	3,957		
46-60 г.	40	20,30	2,839		

От таблицата по-горе се вижда, че се откриват статистически значими различия в средните аритметични стойности на суровия бал по ревност между някои от групите, формирани според възрастта на изследваните лица ($F(2; 116) = 25,137; p < 0,001$). Различията са на междугрупово равнище.

Резултатите от приложения тест LSD на Фишер, сочат, че се откриват статистически значими ($p < 0,001$) различия между изследваните лица на възраст 20-30 г. ($M = 26,65; SD = 3,64$) и лицата на възраст 31-45 г. ($M = 21,64; SD = 3,95$). Също така статистически значими ($p < 0,001$) са различията между изследваните лица на възраст 20-30 г. и лицата на възраст 46-60 г. ($M = 20,30; SD = 2,83$).

Тоест установява се, че изследваните лица в ранна зрялост (на възраст 20-30 г.) са по-ревниви от лицата в същинска зрялост (на възраст 31-45 г.) Те от своя страна са по-ревниви от лицата в късна зрялост (на възраст 46-60 г.).

По-долу са представени резултати от Хи-квадрат анализ на Пиърсън, целящ да установи дали съществуват значими различия по отношение нивото на ревност при изследваните лица от различните възрасти (20-30 г., 31-45 г. и 46-60 г.). Различията са на вътрегрупово равнище.

Таблица 2.

Резултати от статистическата процедура χ^2 – анализ за установяване на значими различия по отношение на нивото на ревност при изследвани лица на различна възраст.

			Ревност (норми)		
			Ниско ниво	Норма	Високо ниво
Възраст	20-30 г.	Брой	4	22	14
		%	10,0%	55,0%	35,0%
	31-45 г.	Брой	15	22	2
		%	38,5%	56,4%	5,1%
	46-60 г.	Брой	27	12	1
		%	67,5%	30,0%	2,5%

Така регистрираните резултати сочат, че при изследваните лица се установяват статистически значими различия ($p < 0,001$) по отношение нивото им на ревност. Като при лицата на възраст 20-30 г. 35% от изследваните демонстрират високо ниво на ревност, а само 10% - ниско ниво. При лицата на възраст 31-45 г. 5,1% демонстрират високо ниво на ревност, докато ниско ниво на ревност – 38,5%. И при двете възрастови групи се наблюдава консолидация в средните нива със стойности съответно 55,0% и 56,4%. Тенденцията е по-различна в късната зрялост (46-60г.), където най-висок процент от изследваните (67,5%) отчитат ниско ниво на ревност и едва 2,5% - високо ниво.

Резултати по фактор пол:

По-долу са представени резултатите от Т-тест за независими извадки, приложен с цел да се установи дали съществуват значими различия в ревността при изследваните лица според пола им.

Таблица 3.

Различия в средните аритметични стойности по ревност според пола на изследваните лица.

	Пол	Брой	Средна аритметична стойност	Стандартно отклонение	$t(117)$	p
Ревност	Мъж	60	22,00	4,41	1,427	0,156
	Жена	59	23,08	3,85		

Така отчетените резултати са по линия на по-висока ревност при жените ($M = 23,08$ $SD = 3,85$) срещу ($M = 22,00$ $SD = 4,41$) при мъжете, въпреки отсъствието на статистическа значимост на различието ($p > 0,05$).

В следващата таблица са представени резултати от Хи-квадрат анализ на Пиърсън, целящ да установи, дали съществуват значими различия по отношение на нивото на ревност при изследваните лица според пола им. Различията са на вътрегрупово равнище.

Таблица 4.

Резултати от статистическата процедура χ^2 – анализ за установяване на значими различия по отношение на нивото на ревност при изследвани лица с различен пол.

$\chi^2 (2) = 3,338; p = 0,188$			Ревност (норми)		
			Ниско ниво	Норма	Високо ниво
Пол	Мъж	Брой	28	25	7
		%	46,7%	41,7%	11,6%
	Жена	Брой	18	31	10
		%	30,5%	52,5%	17%

От така получените резултати става видно, че при мъжете най-висок процент са с ниски нива на ревност (46,7%), в норма са (41,7%) и само (11,6%) са с високи. При жените пък наблюдаваме струпване в средните нива (52,5%), с ниско ниво са (30,5%), като и при тях процентът на високите стойности е най-малък (17%). Този модел на резултатите изключва статистическата значимост на различията ($p > 0,05$).

Дискусия

Получените в настоящото проучване резултати се явяват емпирична подкрепа на основното допускане, че с нарастване на възрастта ревността ще намалява. Тук възможно обяснение се явява социалната ситуация на развитие на лицата в ранната зрялост и в частност задачите, характерни за тази възраст. Една от водещите сред тях е изборът на подходящ партньор за съвместен живот и създаване на семейство (Krayg & Bokum, 2005). Периодът е сензитивен в това отношение и статистиката сочи, че към края му, повечето младежи са осъществили тази фундаментална житейска задача. Това разбира се не означава, че взаимоотношенията са винаги напаснати и хармонични. Липсата на продължителен времеви хоризонт на взаимоотношенията, явно препятства изграждането на пълно доверие между партньорите, което резултира в по-високите нива на ревност. Младите партньори могат да изпитват по-силна ревност и поради страх да не загубят партньора си чрез неговата изневяра с някой друг, който може да изглежда по-привлекателен, по-умен, по-конкурентоспособен. Типично за

младостта е и повишеното усещане за виталност, често изразяващо се в многобройни контакти, желание да се опитват нови неща, да се влиза в различни роли и т.н. Това от своя страна, също се явява потенциален акселератор на ревността.

С годините съвместен живот доверието между партньорите очевидно нараства, като всеки от тях опознава другия и знае какво би могъл да очаква от него, а също така се научава да разпознава в комуникацията жестове и думи, които биха могли, да са сигнали за изневяра и лъжа. Емоционалните реакции също се променят с възрастта на човека, както и активаторите на конкретните емоции (Izard, 1999). Друго възможно обяснение на получения резултат е, че с нарастване на възрастта вероятно отслабва субективната значимост на изневярата, доколкото партньорите вече имат отгледани деца, и изневярата не би била толкова пагубна, колкото в началото на връзката. С напредване на възрастта поведенческите прояви също биват повлияни от снижените психофизически възможности. Намалената жизненост обуславя и по-ниска спонтанна активност и импулсивност. Също така, промените в здравословното състояние, които настъпват с възрастта, биха довели до спад на сексуалната подбуда и респективно на ревността. Налични са случаи на заболели лица, които са склонни да подтикнат партньора си към физическа изневяра, смятайки, че това ще съхрани връзката им. Физическите дефицити са в основата на схващането, че с възрастта намалява ценностната значимост на сексуалния живот, а различията между двата пола започват да избледняват. Тази теза не може да се приеме за абсолютен, поради наличието на данни, свидетелстващи за съществуването на значителни индивидуални вариации, и че сексуалният живот запазва своята персонална значимост и в напреднала възраст. Нещо повече, смята се, че съхраненият сексуален интерес и активност имат терапевтичен ефект в тази възраст (Chew et al., 2009; Willert & Semans, 2000; Youn, 2003).

Получените резултати в настоящето изследване се различават в известна степен от тези на Doseva (2013), която отбелязва, че независимо от възрастта, дори старите хора изживяват своите драми на несигурност, създават се и „любовни триъгълници“, съперничество, кокетство, ухажване и всички любовни игри, познати от сексуалното общуване и на по-младите, и на зрелите лица. При това любовта в третата възраст - независимо дали е след брак, или е само неформално обвързана - не се отличава особено от тази при останалите възрастови категории.

Моделът на отчетените резултати по фактора пол, разкрива по-високи стойности на ревността при жените. Широко прието е, че жените превъзхождат мъжете по

емоционална възбудимост във всички периоди от онтогенезиса. Те по-свободно изразяват своите настроения, емоции и чувства. Тревогата и страховете са по-често срещани и по-силно изразени в сравнение с мъжете. Жените притежават по-голяма неудовлетвореност от живота, а също и по-висока степен на екзистенциално безпокойство, намиращо израз в предразположеност към емоционална свръхчувствителност (Bern, 2002; Beyns, 1996). Тук е възможно и демографско обяснение на различието, а именно, че мъжете са по-малко на брой от жените във всички периоди на зрелостта. Този факт явно засилва съперничеството сред жените и изостря ревността. Въпреки това, отчетената тенденция на завишена ревност при жените е с липса на статистическа значимост. Очевидно ревността се явява общочовешки феномен, в значителна степен неподвластен на половите различия. Резултатите се припокриват с тези от проведените изследвания на ревността от А. Panasyuk (2009), при които също не се откриват значими полови различия. При тях броят на мъжете с висока степен на ревност е почти равен на този на жените и съставлява около половината от изследваните лица.

Ограничения на изследването

Резултатите от настоящото проучване трябва да бъдат тълкувани предпазливо, с оглед неголемия брой на изследваните лица. Бъдещите изследвания ще се фокусират върху разширяване на демографското каре както количествено, така и съдържателно. Известно ограничение представлява и липсата на алтернативен методически инструментариум, с който да се верифицират получените данни. Това от двоя страна предоставя възможности за инициатива и в тази посока.

Обобщение

В контекста на направеният теоретичен обзор и получената от изследването емпирика, се налага идеята за сложността и многомерността на психичния феномен „ревност“. Амбивалентната му природа и възрастовите специфики на периодите на зрелост, детерминират затихващият му характер с напредване на възрастта. Отчетената тенденция бе очаквана с оглед на психологичните, социално-психологичните и ролеви характеристики на изследваните периоди. Патернът на регистрираните полови различия също не бе изненада. Оказва се, че ревността е присъща на мъжете и жените в приблизително еднаква степен, което определя общочовешкия ѝ характер. Интерес провокира и релацията на ревността с други психични феномени, което предполага бъдещи изследователски търсения по въпроса.

Funding/Financial Support

The author has no funding to report.

Other Support/Acknowledgement

The author has no support to report.

Competing Interests

The author has declared that no competing interests exist.

References

- Beyns, Dzh. (1996). *Sashtestvuva li zhenata?* [Does the woman exist?] Izdatelstvo Ekslibris.
- Bern, Sh. (2002). *Gendernaya psihologiya*. [Gender psychology.] Izdatelstvo Olma pres.
- Breslav, G. (2004). *Psihologiya emotsiy*. [Emotional psychology.] Izdatelstvo Smisl-Akademia.
- Chew, K., Bremner, A., Stuckey, B., Earle, C., & Jamrozik, K. (2009). Sex life after 65: How does erectile dysfunction affect ageing and elderly men? *Aging Male*, 12(2/3), 41-46.
<https://doi.org/10.1080/13685530802273400>
- Doseva, N. (2013). Potrebnost, zhelanie i osashtestvyavane na lyubovni otnoshenia v tretia vazrast. [Need, desire and making love in old age.] *Prilozhna psihologiya i sotsialna praktika*. 422-430. UI „Chernorizets Hrabar“,
- Golman, D. (2011). *Emotsionalnata inteligentnost*. [Emotional intelligence.] Izdatelstvo Iztok-Zapad.
- Harris, C. (2003). A review of sex differences in sexual jealousy, including self-report data, psychophysiological responses, interpersonal violence, and morbid jealousy. *Personality and Social Psychology Review*, 7, 102–128. https://doi.org/10.1207/s15327957pspr0702_102-128
- Izard, K. (1999). *Psihologiya emotsiy*. [Emotional psychology.] Izdatelstvo Piter.
- Ilyin, E. (2001). *Emotsii i chuvstva*. [Emotions and feelings.] Izdatelstvo Piter.
- Ilyin, E. (2013). *Psihologiya lyubvi*. [The psychology of love.] Izdatelstvo Piter.
- Kasyanov, S. (2003). *Entsiklopedia psihologicheski testove*. [Encyclopedia of psychological tests.] 297-298, Izdatelstvo Faber.
- Krayg, G., Bokum D. (2005). *Psihologiya razvitiya*. [Psychology of development.] Izdatelstvo Piter.
- Laroshfuko, F. (1971). *Memuari. Maksimi*. [Memoirs. Maxims.] Izdatelstvo nauka.
- Leongard K. (1981). Aktsentuirovannie lichnosti. [Accentuated personalities.] *Visha shkola*, 7, 369-390.
- Madolev, V. (2009). *Emotsii, volya, povedenie*. [Emotions, will, behavior.] Izdatelstvo Bonprint.
- Minchev, B. (2008). *Obshta psihologiya*. [General psychology.] Izdatelstvo Siela.
- Nedyalkova, V., Malenov, M., Docheva, R., & Teoharov, Z. (2008). *Antisotsialnoto povedenie. Teoria i terapiya. Sbornik*. [Antisocial behavior. Theory and therapy. Collection.] Tsentar za psihosotsialna podkrepa.
- Newberry, A. (2010). "The Positive and Negative Effects of Jealousy on Relationship Quality: A Meta-Analysis". *UNF Graduate Theses and Dissertations*. 380.
<https://digitalcommons.unf.edu/etd/380>

- Panasyuk, A. (2009). *Kak ubezhdaty v svoey pravote. (Sovremennie psihotehnologii ubezhdayushtego vozdeystvia)*. [How to convince you are right. (Modern psychotechnology of persuasive influence).] Studia Ardis.
- Ruseva, B., Baturov, D. (2016). *Trevozhnost i samota pri litsa s alkoholna zavisimost*. [Anxiety and loneliness in people with alcohol dependence.] Sofia.
- Stamatov, R. (2014). *Detska psihologia*. [Child psychology.] Izdatelstvo Hermes.
- Tseluyko, V. (2008). *Bity vmeste, nelyzya rasstavatysya: Kak spasti otnoshenia*. [Being together, you can't part: How to save a relationship.] Izdatelstvo Hranitely.
- Volkova, A. (1989). Opit issledovaniya supruzheskoy nevernosti. [The experience of researching adultery.] *Voprosi psihologii*, 2, 98-102, Sankt-Peterburg.
- Willert, A., Semans, M. (2000). Knowledge and attitudes about later life sexuality: What clinicians need to know about helping the elderly. *Contemporary Family Therapy*, 22, 415–435.
<https://doi.org/10.1023/A:1007896817570>
- Youn, G. (2003). Sexuality for the elderly: Sexual desire and sexual rights. In J. Park (Ed.), *Aging society and social welfare*, 221–236. Asia Media Research.

About the author

Teodor Gergov is Chief. assist. professor, Ph.D. in the Department of Psychology at the South-West University "Neofit Rilski". His scientific interests are in the field of adult developmental psychology, personality psychology and existential psychology. He is a participant in a number of national and international scientific forums, as well as the author of over 40 scientific publications.

Corresponding Author's Contact Address ^[Top]

Teodor Gergov,
Department of Psychology,
South-West University "Neofit Rilski",
66 Ivan Mikhailov str.,
2700 Blagoevgrad,
Bulgaria.
E-mail: teodor@swu.bg

